

Juha Hauta-aho on kuvannut lukiongelmaisen kokemuksia runossa, jonka katkelma julkaistiin Aikuiskasvatuksessa 3/1993. Oikealla Sisko Savolainen.

Miksi en opi? Kuusi aikuisopiskelijaa keskustelee

"Tervetuloa yhteiskuntaan - A 4:n muotoisena!", julistaa Sisko Savolainen. Hän on tehnyt muutaman vuoden ajan työtä lukiongelmaisten kanssa ja tunnistaa itsensä selkeästi sellaiseksi. Lukiongelmainen on samaistettu automaattisesti joko tyhmäksi, laiskaksi tai molemmiksi. Tyhmyyttä kulttuurimme ei anna anteeksi. Eli kuten Sisko Savolainen asian tiivistää: tässä yhteiskunnassa saa olla syöppö, juoppo tai naippo, muttei tyhmä.

Älykkyyden kanssa lukiongelmaisuudella ei kuitenkaan ole mitään tekemistä. Paitsi sen verran, että älykäs onnistuu taitavammin salaamaan ja kiertämään vaikeutensa kuin normaali- tai heikkolahjainen ja että heikkolahjaiselle lukiongelma kaikkine siitä koituvine seurauksineen aiheuttaa kasapäin lisävaikeuksia elämässä.

Mitä enemmän lukiongelmosta tiedetään, sitä monitahoisempaan vyyhtenä se ilmenee. Tutkimukset painottavat ilmiön neurologista ja neuropsykologista pohjaa. Näin tekee myös Lastenlinnan sairaalan neuropsykologi Marit Korkman. Suurimmalla osalla ongelmaisia on todettu vaikeuksia hahmottaa puheäänteitä kuulon avulla. Korkman viittaa yhteen ns. migraatiohypoteesiin, jonka mukaan aivojen muotoutuessa sikiövaiheessa aivojen sisäosien ja kuorikerroksen kaikki solut eivät sijoittuisikaan oikeimmalle paikalleen.

Kansainvälisen järjestön The International Association for the Evaluation of Educational Achievement ja myöhemmin OECD:n julkistaman vertailun mukaan suomalaiset lapset ovat lukutaidossa maailman kiistatonta eliittiä. Kansainvälisen tutkimuksen Suomelle häikäiseviä tuloksia on selitetty muutamalla kulttuurimme erityistekijällä: Suomalainen kulttuuri on erittäin lukemis- ja kirjoittamismyönteinen, lukemista kannustava ja sitä arvostava. Koululuokkien koot ovat suhteellisen pienet. Suomen kielen kirjoitustapa on hyvin onomatopoeettinen, ja väestö on kielellisesti varsin homogeeninen.

Sama kulttuurinen tekijä, joka edesauttaa pitämään yllä kansainvälisesti korkeaa osaamisen tasoa, aiheuttaa niille, joilta asiat eivät sujukaan vaatimusten mukaan, heidän puutteensa ylikorostumisen. Yhteiskunta hyväksyy jäsenensä A-nelosen mallisina. Mutta entä, jos onkin toisenmuotoinen?

Kallion kirjaston lukinurkkatoiminta Helsingissä on yksi uriapuhkovista hankkeista lukivaikeuksisten aikuisten parissa. Se on poikanut mm. lukivaikeuksisten piirin Käpylän iltaoppikoulun suojiin suorittamaan peruskoulun oppimääriä. Seuraavassa kuusi piirin jäsentä, kaikki aikuisopiskelijoita, kertovat ja keskustelevat ongelmastaan nimeltä Miksi en opi? He edustavat laajasti monta eri sukupolvea. Heistä 1940-luvulla syntyneitä ovat Sisko Savolainen ja Paula Aaltonen, 50-lukulaisia ovat Jari Korelin ja Matti Tiainen sekä 60-luvun kasvua Juha Hauta-aho ja Marjetta (nimi keksitty). Keskustelun ohjastajana toimi Sisko Savolainen.

MILLAISTA OLI KOULUUNMENO?

MATTI

"Olin intoa täynnä, kun koulu alkoi. Mutta ma katson, että mun ongelmat alko siitä, että mut pantiin taakse istumaan. Mä en sinne kuullut kaikkee. Toisen vuoden keväällä mulle sitten tehtiin korvaleikkaus. Opettaja päästi mut iltapäiväks kotiin ja sitä rataa sekin vuosi meni plörinäks. Olis ollut mahdolloman fiksu juttu, jos silloin iltapäivisin ois voinut tehdä tehtävät jonkun tukevan aikuisen kanssa sen sijaan, että oli yksin. Mulla oli siis heti alkuun kolmen vuoden hyödytön jakso, mistä näin jälkikäteen aikuisena olen ollut hyvin katkera. Minusta tarkkiksella keskityttiin toisarvoisiin asioihin kuten käsialaan. Kaiken kaikkiaan kun ajattelee lapsuutta, siinä oli mahdollomasti ongelmia. Olin mahdolloman lihava, korvissa oli koko ajan ongelmia ja sitten ne kouluongelmat päälle. Siinä oli melkonen vyyhti, mitä olisi pitänyt lähteä purkamaan, plus sitten olosuhteet, missä mutsin kanssa asuttiin.

Kun koulu loppu, oli ihan hölmö tunne. Toisaalta se tuntui helpottavalta, toisaalta oudolta, kun ei tosiaankaan osannut mitään."

JARI

"Oikeastaan opin lukemaan ja kirjoittamaan koulussa normaalisti, mutta M ja N sekoittuivat helposti. Ongelmat alko vasta kolmannella, kielistä ensin. Koulun meneminen alko takuta ja harrastukset tulivat päällimmäiseksi. Tein läksyt ja pidinkin koulusta, mutta koko ajan vauhti tuntui liian kovalta. Opin lunttaamaan ja siinä minä olin loistava."

JUHA

"Mulle koko koulu on ollut kaaos. Olen ollut ujo ja hiljainen ja jännitin ihmisiä. Kirjoittamisessa opettajat eivät osanneet katsoa, millainen on aineen sisältö, vaan punakynää korostettiin hirveesti silloin, kun ei osannut vielä kirjoittaa kunnolla. Kirjoittaminen tuli vuosi vuodelta vaikeammaksi. Se oli niin ahdistavaa, ettei energiaa jäänyt saada itsestään irti tuloksia. En minä koskaan silloin tiennyt, että mulla on lukihäiriö."

PAULA

"Minä menin kouluun hirveän mielelläni. Mutta sitten pikkuhiljaa ... tunnit olivat hirveen pitkiä, enkä jaksanut loppuun. Kirjoittaminen, laskento ... just aineenkirjoitus: yritin käyttää valtavan suuria kirjaimia, joilla täyttäisin edes yhden arkin. Historia oli kivaa, ja sitten voimistelu ja käsityöt. En mä koskaan läksyjä luku. Eikä isä ja äiti välittäny, miten koulussa meni kunhan luokaltaan pääsi.

En olis missään tapauksessa halunnut mihinkään ammattikouluun, ei ikinä. Sain siitä yhdestä tarpeeksi. Totta kai mä olisin halunnut olla hyvä koulussa, mutten pystynyt."

KÄRÄHTÄMISEN JA LEIMAUTUMISEN PELKO

Yhteiskunnassamme itsetunto on vahvasti sidottu ihmisen onnistumiseen ja tämä onnistuminen taas kykyihimme.

Luki- ja oppimisongelman tunnistamisen yksi vaikeus onkin siinä, että asianosaiset eivät itse kykene antamaan vaikeuksilleen nimeä ja he tekevät kaikkensa niiden peittämiseksi. jokapäiväistä elämää leimaa valehtelevä ja pelko. Valehtelevä ei tarkoita niinkään epätoden puhumista, vaan ongelmien peittelyä ja jonkin roolin rakentamisesta itselleen. "Eletään kuin pissa sukassa, ja kukapa muille julistelisi sitä, että housuihin lirahti", luonnehtii Sisko Savolainen ongelman esiintulemisen kammoa.

JARI:

"Muistan kuinka yläasteella piti kuunnella vieraskielisiä biisejä, niin kuin ymmärtäis niitä. Pelkäs, että jää siitä kiinni. "No joo, ihan hyviä biisejä."

jos ajatellaan nuoria, varsinkin tänä päivänä pidetään itsestäänselvänä, että osaa ruotsia ja englantia. Työpaikoissa oletetaan automaattisesti, että hallitsee vieraat kielet, atk:t sun muut. Ei ole helppoa mennä tarjoamaan itseään töihin. kun joutuu sanomaan, etten osaa sitä enkä sitäkään."

Matti kävi hakeutui koulun jälkeen tsuppariksi, mutta kävi myöhemmin kaksivuotisen leipurialan ammattikoulun. jo tsupparina vaikeudet tulivat vastaan:

"Kerrankin jouduin viemään toiselle osastolle runsaat 300 markkaa rahaa. Oli painajainen yrittää laskea sitä summaa. Sain sellaisesta psykosomaattisia oireita. Iltapäivisin olin ihan poikki. Kärähtämisen pelko oli päivittäin olemassa, mutta siinä kehitti kaikenlaisia vippaskonsteja. Esimerkiksi valokopioita ottaessa piti kirjoittaa ylös, kenelle on ottanut kopioita. Kun tiesin, että toisen nimi alkaa A:lla, kirjoitin sen ja pelkkää viivaa sen perään.

Sitä yritti vetää kaiken läpi "reippailulla" – olen ylipäänsäkin ollut koko ikäni hyvä kolmannen luokan näyttelijä. Koko ammattikoulu meni samanlaisen esittämisen piikkiin. Leipurin hommissa olen ollut aika näppära, mutta kyllä se taito on kehittynyt näkemisen ja kokemisen kautta.

Mä olen käynyt läpi kaikki mahdolliset roolit. Mutta tyhmänä mä en itseeni pidä. Mä en omaan tuskaani keksinyt muuta kuin vetää sisään hirveen määrän kaljaa. Keväällä -91 olin viikon katkolla ja silloin tajusin, että en mä mitään menetä, jos paljastan kaikki. Siellä katkasussa yks Sinikka heitti semmosen sanan kuin luottamus. Silloin mulla nakshti. Mä päätin. että tosta akasta mä teen ekan uhrin: mä kerron sille kaikki. Mä aloin puhua totta ja siitä tämä nykyinen prosessi alko. Sit se helpotti. "

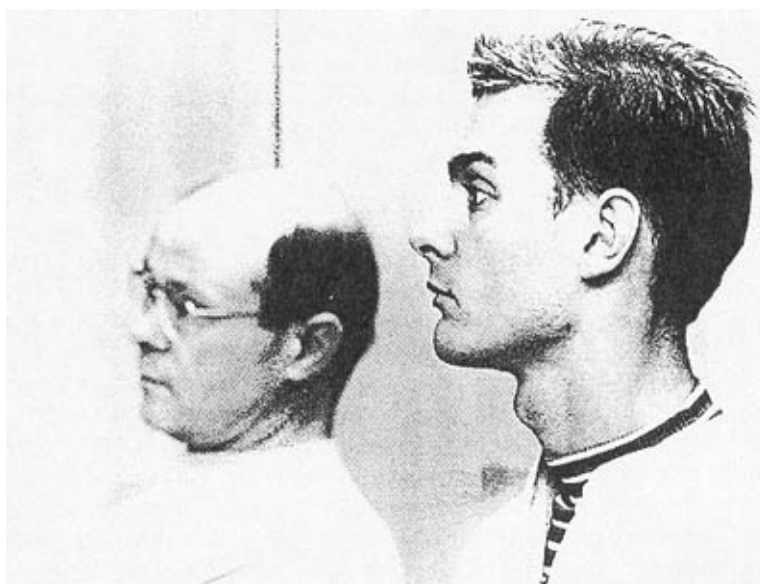
SISKO

"Pelko syö voimia ja helposti jää pelkonsa vangiksi. Ei uskalla yrittää, koska pelkää taas saavansa nitistävää palautetta. Kyllähän minäkin olin iloinen ja reipas, vaikkon koskaan oikeesti ollut iloinen ja reipas. Nyt aikuisena tunnistaa, että hätä ja pelko on osa minua, mutta kaikki se on kätkeytyneenä. Se vaikuttaa oppimiseen. Parempi oppiminen rakentuu turvallisuudelle. Saa käyttää energiansa lisäopiskeluun pelkäämisen ja piilottelun sijasta."

Paula

Juha

Matti

Jari

Juha sanoo tunnistavansa arkielämässä paljon tahatontakin alistamista. Jos rautatieasemalla kysyy lähtevän junan raidetta, saa vastaukseksi, että "siellä se lukee taululla". Tai sosiaalitoimistossa, niissä hän meni väärään kerrokseen ja oli sen vuoksi muutaman minuutin myöhässä. Vahtimestari ilmoitti, että "siinä paperissahan lukee, mikä aika ja mikä kerros".

Kaikilla muillakin on vastaavia kokemuksia, huonommuudentunnetta, loukkaavaa väheksymistä ja puolustuskyvyttömyyttä tällaisten arkipäivän tilanteiden edessä. Vetäytyminen on yksi keino, tunnistavat Paula ja Jari. **Siskon** mielestä perusturvattomuus syntyy juuri siitä, että aina ja aina putoaa tähän kuiluun. Milloin tahansa kuka tahansa saattaa tönäistä itsellesi kyhäämän suojarakennelman kumoon yhdellä ainoalla äänenpainolla.

MILLOIN VAIKEUDELLE TULI OIKEA NIMI?

Useimmat keskustelun osanottajat kertovat tunnistaneensa vaikeutensa varsin myöhään, yläasteella tai ammattikoulussa. Silloin sille ei osattu antaa nimeä. Monet oppivat hakemaan apua vasta nähtyään televisiossa asiaa valottavan ohjelman Muutama vuosi sitten. Näin **Juha** tunnisti ongelmansa:

"Tiesin, että olen hidas lukemaan. Mutta en tajunnut, että se on lukiongelma. Olin ennen luullut itseäni tyhmäksi ja laiskaksi. Vasta muutamia vuosia sitten tavattuani Siskon sille vihdoinkin löytyi oikea nimi. Sen jälkeen, 32-vuotiaana, hakeuduin tutkimukseen. Lukihäiriötäni sanottiin 'lieväksi'. Mutta onko se lievä, jos 32-vuotiaana menee paniikkiin lukiessaan koulunpenkissä?"

Marjetta hakeutui syksyllä neuropsykologin tutkimukseen ja lukihäiriötä luonnehdittiin lieväksi:

"Lievä muka! Ikään kuin se mamma olis oppinut, että älä vain sano potilaalle mitään negatiivista!

Olin viime kesänä luontaisterapiassa ja siinä pulpahti hirveä tarve ryhtyä opiskelemaan. Meni iltalukioon. Mutta siellä on noussut esille tiettyjä juttuja, mistä mä en selviä. Pitäis osata suomenkielen perusteet selvitäkseen muissa kielissä. Mulla oli kouluajalta hirveesti julmia kokemuksia esimerkiksi äidinkielessä. Olen verbaalisesti lahjakas ja kirjoitin hyviä aineita, mutta opettaja anto vitosen, koska kielioppi ei ollut oikea... joissain asioissa mä olen äärettömän lahjakas. Puhun esimerkiksi englantia kenen kanssa vaan, mutta älkää tuoko minulle englantia paperilla.

PUMMEJAKO?

Oppilailla on oikeus koulussa tietokoneen käyttöön, jos hänellä on neurologin toteama lukihäiriö. Tietokone mahdollistaa kirjoitusvirheiden löytämisen, estää kirjainten ja tavujen sekoittumisen ja vapauttaa kirjoitusponnisteluun muuten haaskautuvaa energiaa käytettäväksi varsinaiseen asiaan: kokeen sisällölliseen ratkaisemiseen. Tätä oikeutta kouluissa ei yleensä kukaan tunneta.

Marjetta pyysi tietokonetta kielikokeessa ja sai tylyn vastauksen: "Kyllä minä osaan katsoa Sinun virheesi."

"En saanut koneita ja kokeista tuli kutonen. Mitä mä jollain kutosella tai vitosella muka teen. Mä haluan oppia. Ei tärkeintä ole paperi, tärkeää on oppiminen. Monesti törmää kuitenkin sellaiseen asenteeseen, että yrittää jotenkin pummina läpi, kun vaatii itselleen oikeutta päästä samalle kalkkiviivalle muiden kanssa. Mitä pummaamista se on, jos joutuu tekemään moninkertaisesti enemmän työtä oppiakseen samat asiat kuin muut. Miksi ihmeessä fiksu, älykäs aikuinen roikkuisi tankkaamassa päähänsä yläasteen oppimääriä, ellei oppiminen olisi ollut ongelma? Opettajien on vaikeaa hahmottaa, missä kulkee oppimisongelmien ja jonkin muun ilmiön, kuten keskitasoisuuden, raja."

Sisko Savolainen rinnastaa lukiongelman mieluusti fyysiseen vammaan, kuten heikkoon näköön: jos ihmisellä on jokin ulkoinen vamma, se on pakko ottaa huomioon. Jos jollakin on jalka poikki, hän saa itsestään selvästi apua, lukiongelmainen ei. Oppimisessa ja oppimisoikeudessa on kysymys oppimisen muodoista ja siitä, sopivatko vähemmistöille samat oppimisen muodot kuin enemmistölle.

"Niin monenlaista lahjakkuutta jätetään käyttämättä, koska ainoa väylä yhteiskuntaan kulkee A 4:n kautta. Ja kun lukiongelma ei ole itsestä kiinni. Eikä se ole ahkeruus-laiskuuskysymys, vaan hahmottamiskysymys ja ties mitä."

Olen nyt 46-vuotias ja olen aloittanut peruskoulun Käpylän iltaoppikoulussa. Menin normaaleille tunneille siksi, että halusin kokeilla, oppiiko sitä kun päättää oppia. Tulos: en pärjännyt. Seitsemännän luokan matkassa ja englannissa olin kuunteluoppilas ja mitä siellä opin, sillä ei kannata hurrata. Mulla on varmasti yhtä kova motiivi oppia kuin nuorimmaisella, joka rallattaa englantia kuin vettä vaan. Asiat etenevät liian nopeasti, ja kun sulla ei ole pohjana tarvittavaa rakennetta ja kuullun hahmottamisessa on vaikeuksia, ei pääse millään oppimiseen kiinni."

Saman koki **Marjetta**. Motiivia riittää selvittää vaikka hammasta purren. "Mut en mä selvinnyt."

Sisko Savolainen, joka on Kallion lukinurkassa haastatellut toistasataa lukiongelmaiseksi itsensä tunnistavaa aikuista, on huomannut, että kielioppi tökkii kaikilla. Ne, jotka ovat rämpineet kieliopin läpi sen omaksuen, ovat tehneet aivan uskomattoman työmäärän muihin verrattuna. "Yritän sanoa, että kouluopetuksessa tällainen rakenteiden hahmottaminen pitäisi pystyä ottamaan paremmin huomioon."

MOTORISET VAIKEUDET TUTTUJA USEIMMILLE

Motoriset vaikeudet tuntuvat olevan tuttuja useimmille. Useimmiten se näkyy siinä, että kirjoittava käsi väsyä tai puuttuu erittäin nopeasti ja toinen puoli kehosta on jäykempi kuin toinen. Käden nopean väsymisen tunnistavat mm. Sisko, Marjetta ja Jari. Lukiongelmaisista laajasti haastatellut Sisko Savolainen onkin vahvistunut käsityksessä, että ongelman perusluonne on neurologinen. Siksi ongelma on enemmän kuin lukivaikeus, se on kokonaisvaltaisempi.

SISKO

"Näitä eri ilmenemismuotoja ja syy-seuraussuhteita ei ole ynnätty yhteen, siis esimerkiksi sitä, mitä kaikkea sitten tämä koulun arkielämä on, kun lähimuisti ei toimi, toinen puoli kehosta on jäykempi ja se puolikas on kumminkin aina kaikessa mukana, lukeminen on hankalaa ja vasen ja oikea menevät tuon tuostakin sekaisin."

Esimerkiksi koulun ruokalassa sä saatat vasemman ja oikean sekoittumisen seurauksena viskata haarukat ja veitset roskikseen ihan kömpelyyttäs, ja se ärsyttää muita. Tai laskutehtävässä töhläät virheiden kanssa. Tätä näkymätöntä ponnistelua ovat päivät läpeensä. Ajatelkaapa, miten nopeasti tällainen lapsi tai aikuinen väsy, ja sitä väsymistä ei ymmärretä, vaan olet kenties "laiska" tai "veltto". Kun tunnilla sun energias ja aikas menee yksinkertaiseen kirjoittamiseen kuuntelemisen ja katselemisen rinnalla, sä et oo koskaan siinä opetusvalmiudessa, missä sillä hetkellä pitäis olla."

EEDESSÄ ON POLKU - MUTKIKAS JA PITKÄ

Oppimisiongelmaisuuuden selvittämisessä ja vaihtoehtoisten oppimismallien etsimisessä ollaan polun alkupäässä - onneksi edes siellä, sillä samat kouluhelvetit ja itsetunnon alamäet on jo koettu sukupolvesta toiseen. Asianosaiset omaavat sellaista kokemuspohjaista asiantuntemusta, jota ei ratkaisuja etsiessä tulisi sivuuttaa. Oppimisiongelmaisiin soveltuu se, mitä teologi ja kirjailija Martti Lindqvist on kirjoittanut ihmisestä, joka elää vuosia, jopa vuosikymmeniä oman ongelmansa kanssa ja joutuu ottamaan sen huomioon lähes kaikessa arkipäivän elämään kuuluvassa:

"Hänestä kehitty luonnonmenetelmällä" oman tilansa huippuasiantuntija... Hän tarvitsee apua siinä missä muutkin. Hoitosuhde muodostuu kuitenkin erilaiseksi, koska asiakkaan asiantuntemus - usein tiedollisestikin - on huippuluokkaa. On tärkeää, ettei tällaisessa tilanteessa synny arvovaltaristiriitoja. Asiantuntijan on nöyrästi suostuttava oppimaan monia asioita asiakkaaltaan. Vain yhteistyössä ja molemminpuolisen oppimisen kautta voidaan päästä hyviin tuloksiin..." (Helsingin Sanomat, "Asiantuntemus ja nöyryys" 2.12.1994).

Matti: "Mulle elämä on ollut yhtä esittämistä."

KIRJALLISUUTTA JA LÄHTEITÄ

Aikuisten lukemis- ja kirjoittamisvaikeuksia selvittäneen työryhmän muistio. Opetusministeriö 1992.

Jalonen Riitta ja Moore Päivi 1989. Sanasolmu. Yleisradio.

Korkman Marit 1994. Esitelmä valtakunnallisessa YK:n lukutaitopäivän seminaarissa 8.9. Kellokoskella.

Linnakylä Pirjo & Saari Hannu (toim.) 1993. Oppiiko Oppilasperuskoulussa? Peruskoulun arviointi 90 -tutkimuksen tuloksia. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto.

Linnakylä Pirjo & Takala Sauli (toim.) 1990. Lukutaidon uudet ulottuvuudet. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Jyväskylän yliopisto.

Mikkeli Antia-Liisa 1985. Kun aapiskukko ei muni. Tammi.

Savolainen Sisko ja Järvi Leena. Minulla oli lukihäiriö. Työväen Sivistysliitto 1993.